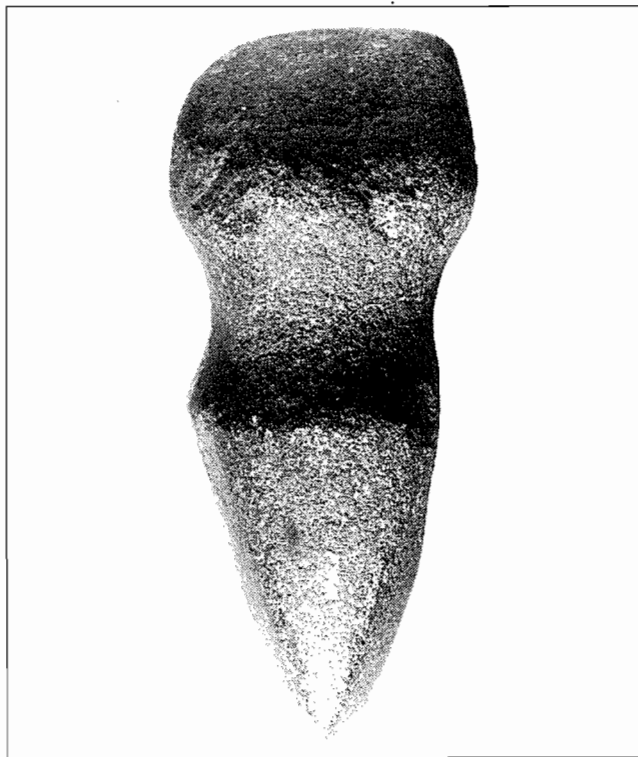

Kamnita sekira z žlebom iz Narodnega muzeja v Ljubljani

Tatjana Greif

Kamnite sekire so gotovo eden izmed najbolj številno zastopanih arheoloških predmetov, ki jih hranijo evropski muzeji. Vendar bomo med njimi le redko našli na t.i. sekire z žlebom (nem. *Schaftrillenäxte*). Tovrstne sekire so običajno časovno uvrščene v neolitik oz. eneolitik ali v bronasto dobo. Tak primer je tudi kamnita sekira, ki jo hranijo v ljubljanskem Narodnem muzeju in nosi inventarno številko 5234. Objavljena je bila skupaj z gradivom iz prazgodovinskega kolišča pri Notranjih goricah (Harej 1976, T. 5, sl. 2). Sekira je v preseku trikotne oblike, z dvema prečnima žleboma za pričvrstitev na toporišče. Velika je 9,5 x 7 cm (Sl. 1).

Švicarski arheolog Josef Speck je v članku z naslovom »*Unter falscher Flagge*« (Speck 1988, 74-88) opozoril na zanimiv pojav in hkrati problem infiltriranih najdb v evropskih muzejskih depojih in zbirkah, ki so po naključju zašle med prazgodovinske arheološke najdbe in bile obravnavane na ta način. Takšen je tudi primer kamnitih sekir z žlebom. Nekateri arheologi so že v začetku našega stoletja opozarjali na njihovo oblikovno podobnost z indijanskimi tomahawki (op. cit., 82). Za večino teh sekir se je izkazalo, da so prišle iz severne

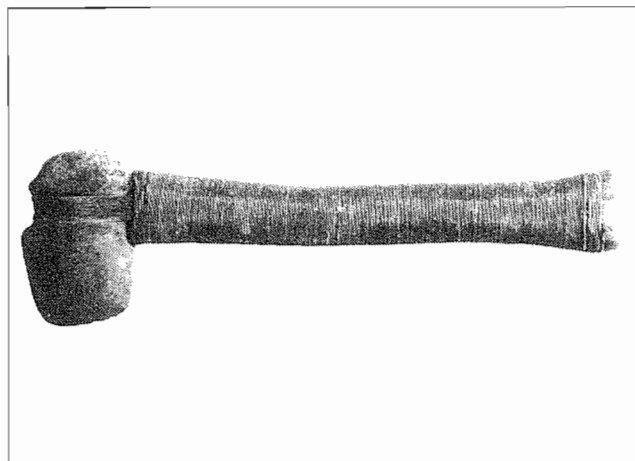

Sl. 1 Fototeka NM v Ljubljani, foto M. Habič.

Amerike. Gre za sekire iz indijanskih grobov predkolumbovskega časa, bolj poznane pod imenom tomahawk¹. Opraviti imamo z metalnim orožjem oz. bojno sekiro in ne z delovnim orodjem (Sl. 2).

Pojav indijanskih sekir, kakor tudi drugih predmetov v evropskih muzejih in zbirkah, je v prvi vrsti vezan na intenzivne selitve in potovanja v severno Ameriko, ter nato nazaj v Evropo, predvsem v 19. in začetku 20. stoletja. Artefakti so v Evropo verjetno zašli kot spominki, ki so kmalu postali predmet prodaje. Zbiratelji starin in muzeji so jih odkupovali, po prihodu v muzej so predmeti nemalokrat dobili novo, lokalno oznako najdišča in so se zaradi podobnosti z evropskimi prazgodovinskimi najdbami, včasih pa zgolj zaradi malomarnosti, pomešali med ostalo muzejsko gradivo.

Dolga je bila tudi pot sekire iz Narodnega muzeja (Sl. 1). Ta ne spada med najdbe s prazgodovinskega kolišča pri Notranjih goricah in se je le slučajno znašla med gradivom, ki ga je v letih 1907/1908 izkopal Walter Schmid. Muzeju jo je namreč podaril Franz Pirc. Sodeč po podatkih v inventarni knjigi je sekira - tomahawk prispela iz Amerike².

Sl. 2 po Speck 1988, Abb. 8.

¹ Izraz tomahawk izvira iz govornega področja severnoameriških Algonkinov in se nanaša na vrsto kamniten sekire. Po kontaktu z Evropejci se je ime preneslo na kovinske sekire. Gre za večnamensko orožje, služi kot bojna sekira ali metalno orožje (Hirschberg ed. 1988, 478).

² Sekira z inv. št. 5229, objavljena med gradivom iz Notranjih Goric (Harej 1976, T. 5, Sl. 4), prav tako ni bila najdena na kolišču. Pravo najdišče ni znano.

Zanimivo je, da se tovrstne sekire neredko pojavljajo v muzejskih kontekstih skupaj z najdbami prazgodovinskih koliščarskih kultur. Tako so se kamnite sekire z žlebom, za katere je bilo kasneje ugotovljeno, da so indijanske, pomešale z najdbami koliščarskih naselbin, npr. Morgens v Švici, Fiolletes v Franciji, Unteruhldingen na Bodenskem jezeru ter kolišč ob jezeru Mondsee v Avstriji. Pojav je vezan na fenomen t.i. koliščarske romantike, ki je od sredine 19. stoletja, ko so bila odkrita prva evropska kolišča, zaznamoval širšo kulturno zgodovino tega dela Evrope. Zanimanje za takšne starine je takrat močno poraslo. Trženje s starinami je cvetelo in vse, kar je imelo le najmanjšo podobnost s koliščarskimi artefakti, je imelo na trgu starin ustrezno ceno. Tako so nemški, švicarski, avstrijski in drugi muzeji odkupovali ali prejeli v dar med drugim tudi kamnite sekire z žlebom, ki so se neopazno integrirale med ostale najdbe.

Poleg tega obstaja možnost, da se te sekire zamenjujejo s t.i. kamnitimi tolkači ali bati (nem. *Schlegel*, angl. *Maul*), ki so povezani s pridobivanjem rude in navadno nastopajo skupaj z roženimi orodji³. Ti masivni kamniti tolkači so v velikem številu najdeni na balkanskih rudonosih predelih, predvsem v prazgodovinskem rudniku Rudna Glava, kjer so vezani na horizont primarne metalurgije, pa tudi drugod, npr. v Avstriji, na Slovaškem, Irskem, na območju Kavkaza, Iranskega višavja itd.⁴.

Kamniti tolkače so v zvezi s postopki pridobivanja kremenca uporabljali že od neolitika dalje. Ker so služili za razbijanje rudnih blokov, imajo močno obtolčene delovne površine. Orodje je bilo izdelano iz večjih prodnikov (gaber, serpentin), nanje je, približno na polovici orodja, vrezan žleb za privezovanje traku oz. pričvrščevanje - to je hkrati tudi edini delovni poseg na prodniku. Po vsem tem se razlikujejo od sekir z žlebom, ki so obdelane po celi površini in imajo rezilo trikotnega preseka.

Literatura

- HAREJ, Z. 1976. Kolišče v Notranjih Goricah, *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji V*, 85-117.
- HIRSBERG (ed.), W. 1988. *Neues Wörterbuch der Völkerkunde*, Berlin.
- HOLZER, H.F., MOMENZADEH, M. 1971. Ancient copper mines in the Veshnovech area, Kuhestan-E-Quom, West-central Iran, *Archaeologia Austriaca* 49, 1-22.

JACKSON, J.S. 1968. Bronze age mines in Mount Gabriel, West County Cork, Ireland, *Archaeologia Austriaca* 43, 92-114.

JOVANOVIĆ, B. 1982. *Rudna Glava, najstarije rudarstvo bakra na Centralnom Balkanu*, Bor-Beograd.

LIPTAKOVA, Z. 1973. Kamene mlaty zo Španey Doliny, okr. Banska Bistrica, *Archeologické Rozhledy XXV.1*, 72-75.

PITTIONI, R. 1954, *Urgeschichte des österreicherischen Raumes*, Wien.

SPECK, J. 1988. Unter falscher Flagge! Nordamerikanische Shaftrillenaexete (Tomahawks) als Irrgäste in unseren Museen, *Helvetia archaeologica* 75, 74-88.

³ Primer je sekira iz NM Zaječar, ki nosi oznako slučajna najdba iz Visa (dimenzije 15,4 x 5,5 x 11,3 cm). Po velikosti in obliki se lahko primerja s sekiro iz NM Ljubljana (Jovanović 1982, 78, T. XXIII/3).

⁴ Npr. Deli Jovan, Rudnik, Majdanpek, Jarmovac pri Priboju, Stojnik pri Beogradu, Mračaj in Maškara v BIH (Jovanović 1982, 78); Mondsee v Avstriji (Pittioni 1954, 218); Špania Dolina na Slovaškem (Liptakova 1973, 72); Mount Gabriel na Irskem (Jackson 1968, 97); Veshnovech v Iranu (Holzer, Momenzadeh 1971, 5).